

РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ
RATING ASSESSMENT OF BUSINESS DEVELOPMENT IN UKRAINE

У статті зроблено рейтингову оцінку розвитку підприємництва у регіонах України на основі розрахунку комплексного рейтингового показника методом відстаней до еталону. Обраний метод дозволяє проаналізувати регіональну диференціацію розвитку сфери підприємництва, визначити регіони-лідери та позиції інших регіонів по відношенню до них. Рейтингову оцінку було проведено за даними 2015 р., 2019 р. та 2020 р. Для проведення рейтингової оцінки було відібрано такі показники: кількість суб'єктів господарювання у регіоні, частка підприємств у загальній кількості суб'єктів господарювання регіону, частка малих підприємств у загальній кількості підприємств регіону, кількість підприємств на 10 тис. осіб наявного населення, кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання регіону, обсяги реалізованої продукції суб'єктами господарювання регіону, обсяги капітальних інвестицій підприємств, витрати на оплату праці на підприємствах. Результати розрахунків показали відсутність різких коливань показника, що вказує на недостатню кількість заходів, які активізують підприємницьку діяльність у країні. Автором акцентовано увагу на тому, що підприємництво є чинником економічного розвитку країни, забезпечення основ її конкурентоспроможності та стимулом до соціальних перетворень. Такий підхід є особливо актуальним у період глобальних трансформацій.

Ключові слова: підприємництво України, рейтингова оцінка, комплексний рейтинговий показник, метод відстаней до еталону, групування регіонів України.

A rating assessment of the development of entrepreneurship in the regions of Ukraine based on the calculation of a complex rating indicator using the method of distances to the standard has been made in the article. The chosen method makes it possible to analyze the regional differentiation of the development of the field of entrepreneurship, to determine the leading regions and the positions of other regions in relation to them. The complex rating indicator, which is calculated by the method of distances to the benchmark, does not have an independent economic meaning and can be used in the practice of comparative analysis in order to make appropriate decisions and develop promising strategies. The rating assessment has been carried out based on the data of 2015, 2019 and 2020. The following indicators have been selected for the rating assessment, namely: number of economic entities in the region, share of enterprises in the total number of economic entities in the region, share of small enterprises in the total number of enterprises in the region, number of enterprises per 10 thousand people of the existing population, number of employed workers in the economic entities of the region, volumes of products sold by economic entities of the region, volumes of capital investments of enterprises, labor costs at enterprises. The results of the calculations showed the absence of sharp fluctuations, which indicates an insufficient number of measures that activate entrepreneurial activity in the country. A grouping of the regions of Ukraine has been made by the author. They have been divided into 5 groups, namely: with high, above average, average, below average, low level of entrepreneurship development. The carried out grouping made it possible to assess the place of each region in the general population, as well as to find regions that are close in terms of development. The division into groups makes it possible to develop effective joint programs for the activation of entrepreneurship development. The conducted grouping made it possible to conclude that the regional development of entrepreneurship does not depend on the territorial location of business entities, since regions within one geographical part of Ukraine are characterized by different levels of entrepreneurship development. The author focuses on the fact that entrepreneurship is a factor in the country's economic development, ensuring the foundations of its competitiveness and an incentive for social transformations. This approach is especially relevant in the period of global transformations. In the conditions of transformational changes, the entrepreneurial sphere must be flexible and modernized, adaptive to meet the requirements of real time.

Key words: entrepreneurship of Ukraine, rating assessment, comprehensive rating indicator, method of distances to the standard, grouping of regions of Ukraine.

УДК 330.341

DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.76-12>

Шоля Р.І.

аспірант кафедри економіки
і підприємництва

Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»

Sholya Ruslana

State Higher Educational Institution
"Uzhhorod National University"

Постановка проблеми. Підприємництво як важлива ланка національної економічної системи є чинником економічного розвитку країни, забезпечення основ її конкурентоспроможності та стимулом до соціальних перетворень. Розвиток національного підприємництва допомагає країні швидше адаптуватися до викликів глобальних трансформацій. У таких умовах підприємницька сфера повинна бути гнучкою та модернізованою, щоб відповідати вимогам реального часу. Це актуалізує підвищену увагу до питань розвитку у сфері підприємництва, постійного моніторингу основних показників як у динаміці, так і у регіональному зрізі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти підприємництва були і є пред-

метом наукових пошуків вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких: І. Алексєєв, О. Амоша, Б. Буркинський, А. Бусигін, З. Варналій, В. Геєць, Б. Данилишин, О. Длугопольський, Р. Кантільйон, А. Ластовецький, М. Лукашевич, С. Мочерний, В. Плаксієнко, А. Самійленко, Ж.-Б. Сей, А. Сміт, Н. Ситник, М. Чумаченко, І. Штулер та ін.

Постановка завдання. Метою статті є порівняльний аналіз розвитку підприємництва в Україні на основі здійснення комплексної рейтингової оцінки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведення порівняльних зіставлень показників розвитку підприємництва у регіонах України можна здійснити різними методами залежно від

цілей аналізу та наявності відповідних статистичних даних у доступі. Одним із методів, який дозволяє відслідкувати регіональну диференціацію рівня розвитку підприємництва та визначити регіони-лідери з високим рівнем розвитку та регіони зі слабким рівнем, що особливо потребують заходів активізації, є метод відстаней до еталону. За допомогою цього методу можна розрахувати інтегральний показник для кожної області і на цій основі здійснити розподіл регіонів на групи.

З метою визначення позицій областей України та відслідковування динаміки рейтингову оцінку було здійснено за показниками розвитку підприємництва у 2015 р., 2019 р., 2020 р. Основним критерієм при відборі показників був їх економічний зміст. Інформаційним джерелом слугували статистичні дані Державної служби статистики України, які відображають як кількісні показники розвитку суб'єктів господарювання (підприємств та фізичних осіб-підприємців) у регіонах України, так і відносні, які вказують на частку підприємств у структурі розвитку сфери господарювання держави, масштаби підприємницької діяльності, соціальну складову, а також можливості інвестування підприємств у матеріальні та нематеріальні активи. Важливо зауважити, що в Україні існують певні складності статистичного висвітлення окремих аспектів розвитку підприємництва, що значно ускладнює дослідження та аналіз у розрізі регіонів. У перспективі доцільно розширити статистичне відображення, у тому числі фінансових результатів розвитку підприємств, що дасть можливість оцінити ширший спектр розвитку сфери господарювання України.

Для проведення рейтингової оцінки були відібрані такі показники: кількість суб'єктів господарювання у регіоні, частка підприємств у загальній кількості суб'єктів господарювання регіону, частка малих підприємств у загальній кількості підприємств регіону, кількість підприємств на 10 тис. осіб наявного населення, кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання регіону, обсяги реалізованої продукції суб'єктами господарювання регіону, обсяги капітальних інвестицій підприємств, витрати на оплату праці на підприємствах. Серед зібраних даних за 2015 р., 2019 р. та 2020 р. за кожним показником було виділено еталонне значення (найбільше значення серед областей України) та, оскільки показники виражені у різних одиницях виміру, для проведення відповідних розрахунків їх стандартизовано за формулою:

$$X_{ij} = \frac{B_{ij}}{\max B_{ij}}, \quad (1)$$

де X_{ij} – стандартизований показник для j -го регіону України;

B_{ij} – вибірковий показник i для j -го регіону;

$\max B_{ij} - i$ – вий показник – еталон для j -го регіону.

На основі отриманих стандартизованих даних було розраховано комплексний рейтинговий показник R_j за формулою:

$$R_j = \sqrt{(1 - X_{1j})^2 a_1 + (1 - X_{2j})^2 a_2 + \dots + (1 - X_{nj})^2 a_n}, \quad (2)$$

де – рейтингова оцінка для j -го регіону;

$X_{1j}, X_{2j}, \dots, X_{nj}$ – стандартизовані показники j -го регіону;

$a_1, a_2, \dots, a_n$ – коефіцієнти вагомості i -го показника у j -му регіоні;

n – число показників [3, с. 87].

Для розрахунку коефіцієнтів вагомості було застосовано метод безпосередньої оцінки [1]. Для їх визначення сформовано анкету-опитування ступеня важливості показників для аналізу рівня розвитку та активізації підприємництва, у якій висловлено прохання до експертів на власний розсуд розташувати показники за ступенем важливості. На основі отриманих експертних результатів розраховано середнє від суми за кожним показником C_1 за формулою 3:

$$C_i = \frac{\sum_{j=1}^N C_{ij}}{N}, \quad (3)$$

де N – кількість опитаних експертів;

C_{ij} – сума балів за кожним показником.

У результаті розрахунків ваг здійснено за формулою 4:

$$a_i = \frac{C_i}{\sum_{i=1}^m C_i}, \quad (4)$$

де a_i – вага i -го показника;

C_i – середнє від суми балів, присвоєних всіма експертами по кожному показнику.

Динаміку комплексного рейтингового показника розвитку підприємництва у розрізі регіонів України у 2015 р., 2019 р. та у 2020 р. показано на рис. 1.

Як видно з рис. 1 комплексний рейтинговий показник у розрізі регіонів України за аналізовані роки кардинально не змінювався. Це вказує на відсутність заходів, які мають значний активізаційний вплив на підприємництво країни.

У таблиці 1 подано рейтинговий розподіл регіонів України відповідно до розрахованого комплексного інтегрального показника у 2015 р., 2019 р. та у 2020 р.

У 2015 р. комплексний рейтинговий показник розвитку підприємництва у Кіровоградській та Хмельницькій області був однаковим, тому обом цим областям було присвоєно 13/14 місце у рейтингу, відповідно у 2020 р. 20–21 місця у рейтингу було присвоєно Закарпатській та Чернігівській областям. Як видно з таблиці 1, за 4 роки з 2015 р. до 2019 р. не відбулося кардинальних змін позицій регіонів у рейтингу. Як за чотирирічний період, так і протягом року 2019–2020 рр. переважно регіони або не змінювали власних позицій у рейтингу, або

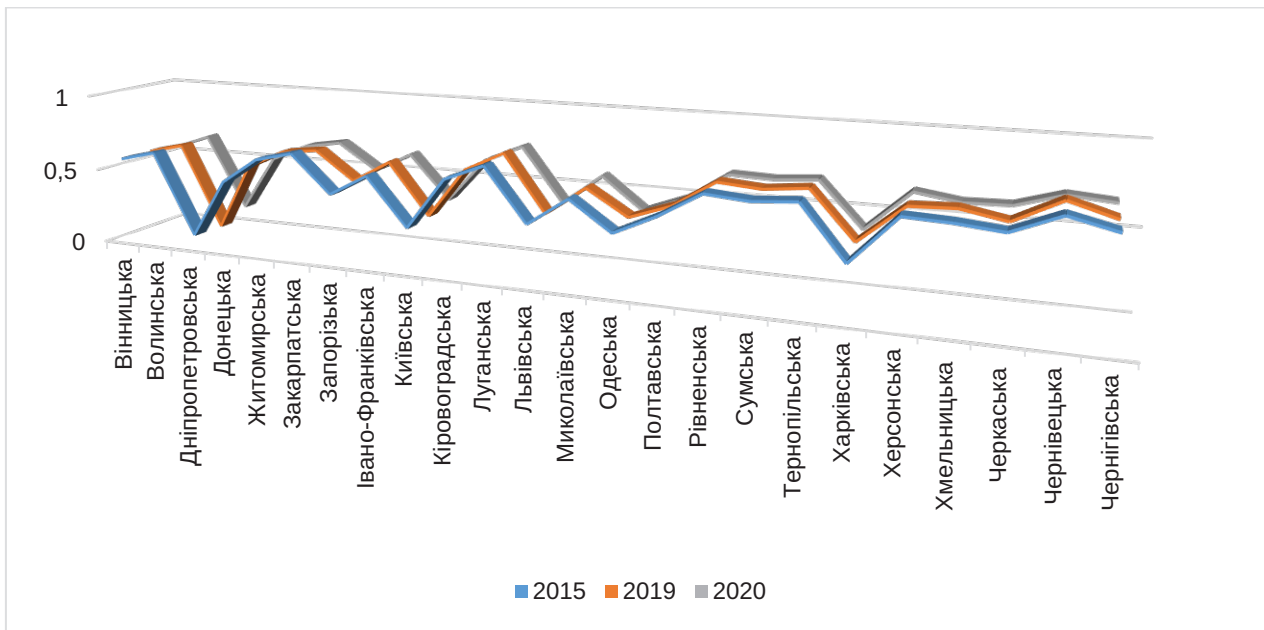

Рис. 1. Рівень інтегрального показника у розрізі регіонів України у 2015 р., 2019 р. та 2020 р.

Джерело: побудовано автором на основі розрахунків комплексного рейтингового показника методом відстаней до еталону

Таблиця 1

Позиції регіонів у рейтингу відповідно до розрахованого комплексного рейтингового показника

Регіон	Місце регіону за рівнем комплексного рейтингового показника			Зміна позицій регіону	
	2015	2019	2020	2015-2019	2019-2020
Вінницька	10	9	9	+1	0
Волинська	15	14	16	+1	-2
Дніпропетровська	1	1	1	0	0
Донецька	7	8	8	-1	0
Житомирська	17	17	15	0	+2
Закарпатська	22	20	20-21	+2	0/-1
Запорізька	6	6	7	0	-1
Івано-Франківська	12	15	14	-3	+1
Київська	2	2	2	0	0
Кіровоградська	13/14	12	13	+1/+2	-1
Луганська	24	24	24	0	0
Львівська	5	3	4	+2	-1
Миколаївська	9	10	10	-1	0
Одеська	4	5	3	-1	+2
Полтавська	8	7	6	+1	+1
Рівненська	21	21	19	0	+2
Сумська	18	19	18	-1	+1
Тернопільська	20	22	22	-2	0
Харківська	3	4	5	-1	-1
Херсонська	16	13	17	+3	-4
Хмельницька	13/14	16	11	-3/-2	+5
Черкаська	11	11	12	0	-1
Чернівецька	23	23	23	0	0
Чернігівська	19	18	20-21	+1	-2/-3

Джерело: складено автором на основі власних розрахунків

покращували/погіршували на 1 чи 2 позиції. Найбільші зміни позицій у рейтингу зазнали Херсонська та Хмельницька області за 1 рік і у 2020 р. перша знизилася свій рейтинг на 4 позиції, у той час як друга – покращила на 5 позицій. Основним фактором у цей період, який впливав на розвиток підприємницької активності, була пандемія Covid-19. Вважається, що як і будь-яка інша, ковідна криза загострила усі вразливі місця в соціальних, полі-

тичних та економічних системах [4, с. 332]. Значна частина суб'єктів господарювання зазнала значних збитків. У той час пандемія мала й позитивний вплив: вона стала поштовхом до розвитку підприємств в онлайн форматі та розширення клієнтської бази завдяки відсутності прив'язки до певної місцевості [2, с. 74].

Аналіз результатів рейтингування не показав значних змін позицій регіонів під час пандемії,

Таблиця 2

Групування регіонів України відповідно до інтегрального показника розвитку підприємництва в Україні у 2015 р. та у 2019 р.

Регіон	Значення інтегрального показника	Кількість регіонів у групі	Регіон	Значення інтегрального показника	Кількість регіонів у групі
2015			2019		
ВИСОКИЙ					
(0,0868 – 0,2168)			(0,0805-0,2136)		
Дніпропетровська	0,0868	1	Дніпропетровська	0,0805	1
ВИЩЕ СЕРЕДНЬОГО					
(0,2139-0,3409)			(0,2137-0,3468)		
Київська	0,2872	2	Київська	0,2973	1
Харківська	0,3396				
СЕРЕДНІЙ					
(0,3410-0,4680)			(0,3469-0,4801)		
Одеська	0,3823	3	Львівська	0,3847	3
Львівська	0,3861		Харківська	0,3882	
Запорізька	0,4570		Одеська	0,4104	
НИЖЧЕ СЕРЕДНЬОГО					
(0,4681-0,5951)			(0,4802-0,6133)		
Донецька	0,4719	5	Запорізька	0,4849	6
Полтавська	0,5071		Полтавська	0,5034	
Миколаївська	0,5644		Донецька	0,5211	
Вінницька	0,5681		Вінницька	0,5692	
Черкаська	0,5928		Миколаївська	0,5697	
			Черкаська	0,5819	
НИЗЬКИЙ					
(0,5952-0,7221)			(0,6134-0,7466)		
Івано-Франківська	0,5962	13	Кіровоградська	0,6214	13
Кіровоградська	0,6181		Херсонська	0,6216	
Хмельницька	0,6181		Волинська	0,6263	
Волинська	0,6277		Івано-Франківська	0,6294	
Херсонська	0,6297		Хмельницька	0,6321	
Житомирська	0,6401		Житомирська	0,6376	
Сумська	0,6424		Чернігівська	0,6431	
Чернігівська	0,6425		Сумська	0,6509	
Тернопільська	0,6633		Закарпатська	0,6677	
Рівненська	0,6637		Рівненська	0,6719	
Закарпатська	0,6998		Тернопільська	0,6789	
Чернівецька	0,7079		Чернівецька	0,7234	
Луганська	0,7221		Луганська	0,7466	

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

а Хмельницька область є прикладом, що у такий період позитивні зміни теж можливі.

Таблиця 3

Групування регіонів України відповідно до інтегрального показника розвитку підприємництва в Україні у 2020 р.

Регіон	Значення інтегрального показника	Кількість регіонів у групі
2020		
ВИСОКИЙ (0,1559-0,2717)		
Дніпропетровська	0,1559	1
ВИЩЕ СЕРЕДНЬОГО (0,2718-0,3876)		
Київська	0,3436	2
Одеська	0,3844	
СЕРЕДНІЙ (0,3877-0,5035)		
Львівська	0,3905	4
Харківська	0,3908	
Полтавська	0,4848	
Запорізька	0,5010	
НИЖЧЕ СЕРЕДНЬОГО (0,5036-0,6193)		
Донецька	0,5190	5
Вінницька	0,5539	
Миколаївська	0,5852	
Хмельницька	0,6005	
Черкаська	0,6068	
НИЗЬКИЙ (0,6194-0,7351)		
Кіровоградська	0,6249	12
Івано-Франківська	0,6255	
Житомирська	0,6266	
Волинська	0,6379	
Херсонська	0,6409	
Сумська	0,6488	
Рівненська	0,6581	
Закарпатська	0,6683	
Чернігівська	0,6683	
Тернопільська	0,6698	
Чернівецька	0,6906	
Луганська	0,7351	

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

На основі розрахованого комплексного рейтингового показника регіони України було розподілено на 5 груп, а саме: з високим, вище середнього, середнім, нижче середнього, низьким рівнем розвитку підприємництва. Таке групування дозволило оцінити не тільки місце регіону у загальній сукупності, але і регіони, які є близькі за розвитком. Розподіл на групи дає можливість зробити дієві спільні програми активізації розвитку підприємництва.

Розподіл регіонів на групи відповідно до значення інтегрального показника показано у таблицях 2 та 3. На основі аналізу утворених груп регіонів за рівнем розвитку підприємництва можна зробити такі узагальнення:

- за три аналізовані роки до групи з високим рівнем розвитку підприємництва входила тільки Дніпропетровська область. З 2015 р. до 2019 р. значення інтегрального показника в цій області змінилося на 7,26%, ще за 1 рік – на 93,66%, майже подвоїлося. Оскільки це зміна інтегрального показника області, яка є першою у рейтингу, це вказує на загальне погіршення ситуації для всієї сукупності;

- порівнюючи 2015 р. і 2019 р., варто зауважити, що кількість регіонів змінилась у групах з рівнем розвитку підприємництва вище середнього (зменшення на 1 регіон), нижче середнього (збільшення на 1 регіон). Харківська область перемістилася з групи з рівнем вище середнього у групу з середнім рівнем розвитку підприємництва. Запорізька область також погіршила свої позиції і перемістилася у групу з рівнем розвитку підприємництва нижче середнього. Відповідно у групі з середнім рівнем розвитку підприємництва кількісних змін не відбулося. У 2020 р. по відношенню до 2019 р. кількість регіонів змінилась у 4 групах: +1 у групі з рівнем розвитку вище середнього та середнім, -1 – у групі з рівнем розвитку нижче середнього та низьким;

- найбільш чисельною групою виявилась група з низьким рівнем розвитку підприємства. До цієї групи у 2015 р. та у 2019 р. входило 13 регіонів, у 2020 р. – 12 областей. Хмельницька область підвищила свої позиції і ввійшла до групи з рівнем розвитку підприємництва нижче середнього;

- регіони у межах найбільш чисельної групи змінювали свої позиції по відношенню один до одного відповідно до зміни значення інтегрального показника;

- розрив між мінімальним і максимальним значенням комплексного рейтингового показника змінювався. У 2015 р. він становив 8,32 раза, у 2019 р. – 9,27 раза, у 2020 р. скоротився до 4,72 раза.

Часто виникають дискусії стосовно географічних переваг розміщення підприємств у межах України. Тому одним із завдань оцінки було визначено розгляд рівня розвитку підприємництва відповідно до географічного розміщення областей України. Результати групування областей України відповідно до їх географічного розміщення показано у таблиці 4.

Розподіл регіонів України за географічним розташуванням у різних частинах України та аналіз рівня розвитку підприємництва у 2015 р., 2019 р. та 2020 р. показав:

- рівень розвитку підприємництва у всіх областях Західної України був низьким крім Львів-

Таблиця 4

Групування регіонів відповідно до їх географічного розміщення в Україні

Географічна частина України	Регіон	Рівень розвитку підприємництва		
		2015	2019	2020
Західна	Закарпатська	Низький	Низький	Низький
	Львівська	Середній	Середній	Середній
	Івано-Франківська	Низький	Низький	Низький
	Чернівецька	Низький	Низький	Низький
	Волинська	Низький	Низький	Низький
	Рівненська	Низький	Низький	Низький
	Тернопільська	Низький	Низький	Низький
	Хмельницька	Низький	Низький	Нижче середнього
Центральна	Житомирська	Низький	Низький	Низький
	Чернігівська	Низький	Низький	Низький
	Київська	Вище середнього	Вище середнього	Вище середнього
	Сумська	Низький	Низький	Низький
	Полтавська	Нижче середнього	Нижче середнього	Середній
	Черкаська	Нижче середнього	Нижче середнього	Нижче середнього
	Вінницька	Нижче середнього	Нижче середнього	Нижче середнього
	Кіровоградська	Низький	Низький	Низький
Південна	Миколаївська	Нижче середнього	Нижче середнього	Нижче середнього
	Дніпропетровська	Високий	Високий	Високий
	Одеська	Середній	Середній	Вище середнього
	Херсонська	Низький	Низький	Низький
	Запорізька	Середній	Нижче середнього	Середній
Східна	Харківська	Вище середнього	Середній	Середній
	Луганська	Низький	Низький	Низький
	Донецька	Нижче середнього	Нижче середнього	Нижче середнього

Джерело: сформовано автором

ської, де він був середнім, та Хмельницької, який у 2020 р. змінився на рівень нижче середнього. Вважаємо це проблемою, оскільки західний регіон України має кордон з Європейським союзом, є його сусідом, що породжує можливості тіснішої транскордонної співпраці, обміну досвідом підприємницької діяльності як у період реалізації євроінтеграційних ініціатив, так і у перспективі, що важко реалізувати з низьким рівнем розвитку підприємництва. Відомо, що вдосконалення та поглиблення транскордонного співробітництва відкриває нові можливості і резерви для активізації господарської діяльності навіть в периферійних територіях регіонів, мобілізації природно-ресурсного потенціалу і підвищення конкурентоспроможності регіону [5, с. 210–211];

– у Центральній Україні тільки Полтавська область змінила групу свого позиціонування, інші

регіони за аналізовані роки характеризувалися однаковим рівнем підприємництва та не змінювали групу свого розміщення. Тільки Київська область у Центральній Україні характеризувалася рівнем розвитку підприємництва вище середнього;

– регіони Південної України характеризувалися різними рівнями розвитку підприємництва, а саме як високим, так середнім та низьким;

– за аналізований період у Східній Україні регіони характеризувалися також різним рівнем розвитку підприємництва, такими як: вище середнього, низький, нижче середнього та середній;

– регіональний розвиток підприємництва не залежить від територіального місця розташування суб'єктів господарювання, оскільки регіони у межах однієї географічної частини України характеризуються різним рівнем розвитку підприємництва.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, оцінка розвитку підприємництва регіонів України за розрахунком комплексного рейтингового показника методом відстаней до еталону показала:

- відсутність різких змін у регіонах протягом 4 років з 2015 р. до 2019 р. та 1 року до 2020 р.;
- найменш чисельною виявилася група з високим рівнем розвитку підприємництва, у той час як найбільш чисельною виявилася група з низьким рівнем розвитку підприємництва;
- відсутність зв'язку рівня розвитку підприємництва з географічним розташуванням регіонів, де здійснюють свою діяльність суб'єкти господарювання.

Отримані результати та висновки підтверджують необхідність розробки активізаційних заходів розвитку підприємницької діяльності, досягнення пріоритетів та реалізації стратегій розширення спектру цілей та завдань суб'єктів підприємницької діяльності у нових умовах господарювання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Грабовецький Б.Є. Основи економічного прогнозування. Вінниця : ВФ ТАНГ, 2000. 209 с.
2. Несторенко Т. П., Лукашко. *Вплив пандемії Covid-19 на розвиток підприємництва в Україні*. Матеріали III-ої Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва, торгівлі та біржової діяльності» (11–12 травня 2022 року). Запоріжжя, 2022. С. 73–75.
3. Серединська В. М., Загородна, О. М., Федорович Р. В. Економічний аналіз: навчальний посібник. Тернопіль : Видавництво Астон, 2010. 624 с.

4. Стахів О. А., Заводний Я. І. Вплив пандемії на розвиток жіночого підприємництва: нові можливості для успіху. *Вісник НУ ВГП. Серія: «Економічні науки»*, 2021. С. 328–339.

5. Транскордонне співробітництво України: стан, проблеми, перспективи: монографія / За заг.ред. І. В. Артьомова. Ужгород : МПП «Гражда», 2012. 520 с.

REFERENCES:

1. Hrabovetskyi, B. Ie. (2000) *Osnovy ekonomichnoho prohnozuvannia* [Basics of economic forecasting]. Vinnytsia: VF TANH, 209 p. (in Ukrainian).
2. Nestorenko T.P., Lukashko. (2022) *Vplyv pandemii Covid-19 na rozvytok pidpriemnytstva v Ukraini* [Impact of the Covid-19 pandemic on the development of entrepreneurship in Ukraine]. Proceedings of the *Stratehichni priorytety rozvytku pidpriemnytstva, torhivli ta birzhovoi diialnosti (May 11–12, 2022)*. Zaporizhzhia, pp. 73–75. (in Ukrainian).
3. Seredynska, V. M., Zahorodna, O. M., & Fedorovych, R. V. (2010) *Ekonomichniy analiz: navchalnyi posibnyk* [Economic analysis]. Ternopil: Vydavnytstvo Aston, 624 p. (in Ukrainian).
4. Stakhiv O. A., Zavodnyi Ya. I. (2021) *Vplyv pandemii na rozvytok zhinochoho pidpriemnytstva: novi mozhlyvosti dlia uspikhu* [The impact of the pandemic on the development of women's entrepreneurship: new opportunities for success.]. *Visnyk NU VHP. Serii: «Ekonomichni nauky»*, pp. 328–339. (in Ukrainian).
5. Artomova I. V. (2012) *Transkordonne spivrobitnytstvo Ukrainy: stan, problemy, perspektyvy: monohrafiia* [Cross-border cooperation of Ukraine: state, problems, prospects]. Uzhhorod: MPP «Hrazhda», 520 p. (in Ukrainian).